

AZ EVANGELIUMOK KELETKEZÉSE

Ki volt Jézus Krisztus? Milyen volt élete folyása? Mit eslekedett és mit tanított? Minderről az akkori nagyvilág írói, költői és történészei majdnem semmit sem jegyeztek föl. A Talmud és a különböző Midrasok koholt meséket örökítettek meg róla, Josefus Flavius egy pár mondattal intézi el, a pogány történétíróknál még ennél is kevesebbet találunk. Életének hiteles forrásai az evangéliumok, de ezek is csak a legszükségesebbeket beszélik el s oly szükségváúak, hogy már a legrégebb korban igyekezett a jámbor kíváncsiság kitölteni apokrif iratok tömegével azokat a hiányokat, melyeket a négy kánoni, történelmileg hiteles és megbízható evangéliumban találtak.

De éppen ez a döntő probléma: vajjon ez a négy könyv, Máté, Márk, Lukács és János evangéliuma az igazságnak megfelelően, hűen és hitelesen írja-e le számunkra az Úr Jézus életét és tanítását? Hiszen ezeket az evangéliumokat mind hívők, Jézus Krisztus követői írták, könnyen lehet tehát az elfogultság vádját emelni ellenük. Mi garantálja nekünk az evangéliumok történelmi hitelességét? Hívő katolikus ember számára a kérdést eldönti az a tény, hogy ezek a könyvek az Isten sugalmazó tevékenységének hatása alatt íródtak. De a problémát tisztán tudományos alapon is szemügyre kell vennünk, ha azt akarjuk, hogy hitünk észszerű és mértámadhatatlan legyen. Meg kell tehát a legújabb kutatások és felfedezések tükrében, minden előítéllettől mentesen vizsgálnunk az evangéliumok keletkezésének, megírásának történetét.

Az evangélium elterjedése

Krisztus hite alig egy évtizeddel az Úr Jézus halála után megkezdte diadalútját az akkori világbirodalom minden részében. Szent Pál Kr. u. 58-ban már büszkén írja a Római egyház híveinek: „... az egész világon magasztalják a ti hiteteket“ (Róm. 1. 8). Hat évvel később pedig Néró véres keresztényüldözésének idejéről írja Tacitus, hogy csak magában Róma városában hatalmas tömegeket (ingens multitudo) végeztetett ki válogatott kínzásokkal a keresztények közül. A kisázsiai Bitinia és Pontus kormányzója, az ifjabb Plinius Kr. u. 112-ben azt írta Traianus császárnak: „Mindenüvé elterjedt ez a babona: a városokba, a falvakba, a vidékre. Isteneink templomai üresen állanak és az emberek már jó ideje nem mutatnak be áldozatot.“ Plinius tehát amiatt panaszkodik, hogy a pogány istenségek fényes templomai üresen tátonganak, s ugyanakkor — bár Traianus császár alatt már a harmadik véres keresztény üldözés söpör végig az egész római birodalmon — Krisztus hite mégis diadalmasan hódítja meg a legelhagyottabb vidékeket is.

A történelmi források és a régészeti leletek alapján ma már bebizonyított tény, hogy mintegy harminc esztendővel Krisztus Urunk mennybemenetele után virágzó és hatalmas keresztény egy-

házközségek voltak Palesztinán kívül Szíriában (Antiohia központtal), Galiciában, Kappadóciában, Likaoniában, Frigiában, Galáciában, Pontus és Britanniában, Azsia provinciában (Efezus központtal), Macedóniában (Tesszalóniké és Filippi központtal), Görögországban (Korintus központtal), Itáliában (Róma központtal) Ciprus szigetén, Krétában és Máltában. Egy-két évtizeddel később pedig már Egyiptomban és Nyugatafrikában, majd Hispániában és Galliában is.

Ez a kereszténység nem rekedt meg egyszerű házak, vagy akár hivatalos istentiszteleti helyiségek falai közt. Az apostolok szerte a világon a legnagyobb nyilvánosság előtt hirdették Krisztust.

Szóbeli igehirdetés

Ez a hitehirdetés a kor egyetlen „hírközlő” eszközével, élőszóval történt. Az Úr Jézus parancsa, mellyel elküldötte tanítványait az egész világra, hogy az ő evangéliumára megtanítsák az összes népeket, elsősorban szóbeli igehirdetésre vonatkozott (Mt. 10, 27; 28, 20; Mk. 13, 37; 16, 15; Lk. 24, 46—47; Ján. 15, 27; Ap. csel. 1, 8, 21; 10, 42). Az a szó, amit az apostolok e hírhirdetés megnevezésére használnak: az „euangelion”, „euangelizestai” önmagában véve is az élőszóval történő prédikációt jelenti. Ezért írja Szent Pál még Kr. u. 58-ban is: „De hogyan hívják segítségül azt, akiben nem hisznek? Hogy higgyenek abban, akif nem hallottak? S hogy halljanak, ha nincsenek, akik hirdessenek?” (Róm. 10, 14). S az apostolok teljesítették is a Krisztustól kapott parancsot: „Azok pedig elmenvén, prédikáltak mindenütt, velük munkálkodván az Úr és a beszédet megerősítvén a kíséző csodajelekkel” (Mk. 16, 20). A népnek nagy tömegei nem tudtak amúgy sem írni és olvasni s ezek csak hallásból, élőszóval hirdetett tanításból tudhattak meg valamit az Úr Jézus hitéről. De nemcsak az egyszerű nép körében volt elterjedve a szóbeli eszmeközlés és tanítás módszere, hanem a művelt, felső rétegekben is. Palesztinában az írástudók iskoláiban a rabbik évszázadokon keresztül csak élőszóval adták tovább tanításukat, a Talmud és annak legrégibb része, a Misna már több századon keresztül megvolt nemcsak tartalmilag, hanem a maga egészében formailag is, mielőtt írásba foglalták volna. De az akkori világ legműveltebb népénél, a görögöknél is ez volt a helyzet: a rétorok, filozófusok és grammatikusok szóval terjesztették eszméiket. Ezért nézték Szent Pál Athénben vándorfilozófusnak, hiszen ő is úgy tett, mint abban a korban egyes tanítók: kiállt a terekre, az utcakereszteződésekre és élőszóval hirdette az ismeretlen Istent: az Úr Jézus Krisztust. (Ap. csel. 17, 17).

Szent Péter az első pünkösdi ünnepén hatalmas tömeg előtt élőszóval prédikálta az Úr Jézus Krisztust, s az első keresztény egyházközség megalakulása után (Ap. csel. 2. fejelet) az apostolok minden alkalmat megragadtak, hogy nagy nyilvánosság, Jeruzsálem népe, a nagytanács, főpapok és írástudók előtt hirdessék az evangéliumot, s hamarosan Jeruzsálemtől is, ahogy az

Úr parancsa szolt: „Veszttek majd a reátok lejövö Szentléleknek az erejét és tanúim lesztek Jeruzsálemben és egész Judeában, Szamariában és a föld határáig“ (Ap. csel. 1, 8); „Hirdetni“, „prédikálni“ kellett az evangéliumot, azért a Szentírásban az „euangelion“ főnév legtöbbször a „beszélni“ vagy „hallani“ igével van összekapcsolva.

Az „euangelidzestai“ ige a görög klasszikusoknál és az Újszövetség korában egyaránt előszóval adott jó hírt, győzelmi tudósítást jelent, néha az ilyen örömhírért járó jutalmat is. Az Ószövetség héber szövegében ennek a görög igének a „bisszar“ felel meg s a szent íróknál ez is mindig szóval hirdetett jó hírt jelöl (2 Sám. 4, 10; 18, 20. 26; 2 Kir. 7, 9; 1 Kir. 1, 42; Jer. 20, 15 stb.). Az „euangelidzestai“ ige az Újszövetségben ötvennégyyszer fordul elő, s mindannyiszor élő szóval történő hirdetést, mégpedig az Úr Jézus Krisztus hitének tanítását jelenti: az egyetlen és igazi örömhírnek a szóval való terjesztését. Az „euangelion“ főnév viszont hetvenhatszor fordul elő az Újszövetségben.

Az örömhír tárgya

Mi az az örömhír, euangelion, amit az Úr Jézus és tanítványai hirdettek?

Izaiás próféta könyvének második részében (40, 9; 41, 27; 51, 16; 52, 7; 60, 6; 61, 1) gyakran van szó az Isten országának közeli megvalósulásáról, az erről szóló „örömhírről“, „euangelionról“. Amikor az Úr Jézus nyilvánosan föllép, Izaiásnak szavait olvassa föl és alkalmazza magára a názáreti zsinagógában (Iz. 6, 1–2 és 58, 6): „Az Úr lelke énrajtam, azért kent föl engem, elküldött engem örömhírt vinni a szegényeknek...“ (Lk. 4, 18–19); és Keresztelő Szent János követéinek is Izaiás próféta szavaival felel: „Elmenvén, jelentsétek Jánosnak, amiket láttatok és hallottatok: a vakok látnak, a sánták járnak... a halottak föltámadnak, a szegényeknek az evangélium hirdettetik“ (Mt. 11, 5).

Az Úr Jézus tehát világosan megmondja, hogy az a boldog Isten-országa, melynek Izaiás előhírnöke, „evangélistája“ volt, őbenne megvalósul. Az evangélium tehát az Úr Jézus eljövételével már nem a jövő reménysége, hanem a jelen boldogító valósága, nem más, mint az Úr Jézus maga. Az Újszövetségben oly gyakran előforduló kifejezés tehát: az „euangelion Jéσου Christou“ (Mk. 1, 1; Róm. 15, 19; 1 Kor. 9, 12; 2 Kor. 2, 12; 9, 13; 10, 14; Gal. 1, 7; Fil. 1, 27; 1 Tessz. 3, 2 stb.) nemcsak azt jelenti, hogy az Úr Jézus meghozta az igazi örömhírt, s az apostolok Jézus Krisztusnak ezt az „euangelionját“ hirdetik, szerzte a világ, hanem mindenekelőtt azt, hogy ez az örömhír maga az Úr Jézus Krisztus, őbenne megvalósul az örömhír, az ő földrejöttével itt van az Isten ország — „ma teljesedett be az Irás fületek hallatára“, mondja az Úr (Lk. 4, 21); — az evangéliumot nemcsak az Úr hozza, hirdeti, hanem az örömhír Őt tartalmazza és jelenti. Az evangélium az Újszövetségben nem új tanítást, új hitet és erkölcsi normákat jelent, hanem ennél jóval több: az Úr Jézus Krisztus.

Amikor tehát az apostolokat az Úr az egész világra szétküldte, hogy ezt az evangéliumot hirdessék, az előszóval történő igehír-

detés főtémája nem lehetett más, mint „az Úrra vonatkozó dolgok” (Ap. esel. 18, 25), azaz az Úr Jézus életéről és tanításáról szóló elbeszélések.

Szent Pál röviden így határozza meg tartalmát: Az evangélium, „amelyet az Isten előre megígért a szemúratokban prófétái által Fiáról, — aki a testet tekintve Dávid nemzetségéből született, de kinyilvánított az Isten hatalomban lévő Fiának a szentséges Lelke szerint a halottaiból való feltámadás által — Jézus Krisztusról, a mi Urunkról” szól. (Róm. 1, 2—4). Amikor a korintusiaknak fogalmazza meg röviden az evangéliumot, akkor így ír: „Figyelmetekbe ajánlom testvérek az evangéliumot, melyet hirdettem nektek, melyet el is fogadtatok, melyben álltok is, mely által üdvözölni is fogtok, ha megtartjátok, amint hirdettem nektek ... mert mindenekelőtt azt közöltem veletek, amit én is vettem: hogy Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint” (1 Kor. 15, 1—4). Az evangélium hirdetése nem más, mint Jézus Krisztusnak az ígéhirdetés által történő megismeretése, mégpedig oly elevenen és hűen, hogy a galatáknak azt írhatja a népek apostola: „Ő esztelen galaták! Ki ígézték meg titeket, hogy ne engedelmesskedjétek az igazságnak, kiknek szeme előtt Jézus Krisztus úgy iratott le, mintha köztetek feszítették volna meg” (Gal. 3, 1).

Szent Pál írásaiban hatvanszor használja az „euangelion” szót. S ha végigmegyünk azokon a helyeken, ahol előfordul, akkor kivétel nélkül azt találjuk, hogy nem jelent mást, mint az Úr Jézus Krisztust; s bár a nemzetek apostola tudna az akkori bölcsesség és tudomány fegyverével küzdeni az Úr Jézus hite mellett, mégsem választotta a „beszédnek, vagy bölcsességnek fonságát”, mert nem szándékozott mást hirdetni és mást tudni, „mint Jézus Krisztust, mégpedig a megfeszítettet” (1 Kor. 2, 1—2).

Az apostoli tanításban tehát központi helyet foglal el az Úr Jézus Krisztus életének rövid ismertetése, az ő munkájának, működésének leírása.

Az Úr Jézusról, a próféták által évszázadokon át megjövendölt Megváltóról, a keresztrefeszített Üdvözítőről, de a halálból is diadalmasan föltámadt Isten Fiáról prédikál Szent Péter az első pünkösd ünnepén a nagy tömeg előtt (Ap. esel. 2, 14—36), a születésétől santa koldús meggyógyítására összesereglett népnek Salamon csarnokában (Ap. esel. 3, 12—26). A keresztrefeszített Krisztust hirdeti az apostolfejedelem a zsidó nagytanács főpapjai, tudósai és politikusai előtt is, s azok nem is azért rémülnek meg, mert valami eddig ismeretlen rabbinista tanítás van keletkezében, hanem mert az evangélium mint természetfölötti, isteni erő jelenik meg! Ott áll ugyanis a félkörben ülő bírák előtt a meggyógyult santa is, akit mindenki ismert Jeruzsálemben, aki évtizedek óta ült a templom kapujában és koldult, akinek sem azelőtti nyomorékságát, sem jelenlegi gyógyultságát nem tagadhatták. S amikor tanácsalanságukban azt parancsolják az apostoloknak, hogy ne merjék Jézus Krisztust hirdetni, azok bátran válaszolnak: „Itéljétek meg, vajjon igazságos dolog volna-e az Isten színe előtt inkább tirátok hallgatni, mint az Istenre, mert lehetetlen nekünk, hogy el ne beszéljük, amiket láttunk és hallottunk” (Ap.

esel. 4, 19—20). Az apostolok tehát azt prédikálták, amit az Úrtól láttak és hallottak, amit tudtak róla: ez volt tehát az örömhír, s ezzel a tanítással „töltötték be Jeruzsálemet“ és később az egész világot (Ap. esel. 5, 28), „mert nem szüntek meg naponként a templomban és házankint tanítani és hirdetni Krisztus Jézust“ (Ap. esel. 5, 42).

Az evangéliumok anyaga

Az apostolok természetesen nem terjeszkedhettek ki igehirdetésükben az Úr Jézus életének és működésének minden részletére. Amint a reánk maradt írott feljegyzésekből megállapítható, prédikációjukban központi helyet foglalt el az Úr Jézus szenvedésének, halálának és föltámadásának elbeszélése, ehhez járultak nyilvános működésének főbb csodái, tanításának alapvető igazságai, születésének fontosabb eseményei. Ebből az állandó prédikációból és oktatásból lassanként kialakult egy szóbeli evangélium, egy bizonyos általános anyag, mely nemcsak tartalmilag volt körülhatárolva, és a neofiták szükségleteihez szabva, hanem bizonyos fokig formailag is kicsiszolódott az idők folyamán. Ebben az anyagban nem volt és nem is lehetett teljes és kimerítő, oknyomozó Krisztus-életrajz. S azok a későbbi írásos evangéliumok, melyek egy hosszú ideig előszóval hirdett evangéliumra támaszkodtak, szintén nem írták meg az Úr Jézus modern értelemben vett oknyomozó történelmét. Nem írták meg, márcsak azért sem, mert minden evangélistának megvolt a saját különleges célja, melyet könyvével el akart érni és ennek a célnak megfelelően válogatta ki mondandóját a hagyományokból. Szent János meg is mondja: „Még sok egyéb jelet is cselekedett ugyan Jézus az ő tanítványai láttára, melyek nincsenek megírva ebben a könyvben“ (20, 30).

Ez az anyagkiválasztás részben tudatos munka és válogatás útján jött létre, részben azáltal, hogy a föl nem használt, állandóan nem prédikált részletek feledésbe mentek. Az egyetlen lényeges szempont ugyanis a hívek lelki szükséglete volt, az volt a fontos, hogy az emberek megismerjék Krisztust, megtanulják azt, ami a keresztény hithez és élethez okvetlenül szükséges. És ebben a tanításban természetesen voltak fokozatok is. Amint az Úr Jézus is fokozatosan, lépésről lépésre vezette be apostolait a menynek országának titkaiba, úgy a tanítványok is először csak a leglényegesebb és legszükségesebb igazságokat hirdették az embereknek. Az alapfokú „elemi“ oktatásban sok minden nem volt benne, ami a krisztusi tanítás integráns részét képezte, s amelyet csak a hitben „haladóknak“ — ahogy Szent Pál hívja őket: „tökéleteseknek“ — oktatásában adtak elő. Korintus városában Szent Pál másfél esztendeje működött, tehát bőségesen volt alkalma a hívekkel megismertetni Krisztus Urunk hitét, életét és működését, mégis azt írja később az első korintusi levélben, hogy csak tejet adhatott nekik inni, mert a szilárd eledelt nem tudták volna elviselni, sőt még a levél írásának idején sem képesek arra (3, 1—2). A keresztény hit teljes anyagát csak a tökéletesek közt hir-

dethették az apostolok (2, 6). Amikor Szent Máté, Márk és Lukács megírták az evangéliumukat, akkor ezt az alapvető „hitoktatást”, az őskeresztény hagyomány legszükségesebb és legfontosabb anyagát választották ki, annál is inkább, mert írásukban tekintettel voltak a hitetlen zsidó (Máté) és pogány (Márk és Lukács) népek megtérítésének szempontjaira is. Papiasz hierapolisi püspök (Kr. u. 110 körül) Szent János tanúságára hivatkozik, amikor azt mondja, hogy például Szent Márk evangéliumát Szent Péter római prédikációja alapján írta meg. Szent Péter pedig — folytatja — a hallgatóság szükségletei szerint mondotta el beszédeit, tehát a hallgatóság sorai között lévő nagyszámú pogányra is hatnia kellett. Máté, Márk és Lukács evangéliuma már Kr. u. 63 előtt elkészült, ezzel szemben Szent János csak Kr. u. 90—100 között írta meg evangéliumát. Ő már nem az újdonsült keresztényeknek, a hitben járatlanoknak ír, hanem azoknak a tökéleteseknek, akikre vonatkozólag Szent Pál azt mondja: „Bölcseséget pedig a tökéletesek között hirdetünk, de nem ennek a világnak bölcseségét, sem veszendő fejedelmét, hanem Istennek titokzatos elrejtett bölcseségét, melyet Isten öröktől fogva elrendelt a mi dicsőségünkre“ (1 Kor. 2, 6—7). Szent János több évtizedes apostoli működésének alkonyán visszatekint abba a multba, melyben a megváltás nagy, isteni művének szem és fültanúja volt. Végigvonultatja lelki szemei előtt az évek folyamán sokszor elmondott, átélmélkedett és megmagyarázott csodálatos eseményeket, tanításokat, s evangéliumában azokat tartja szem előtt, akik az Úr Jézus teste teljességéből már bőven merítették (1, 16), akik kegyelemről-kegyelemre haladtak (1, 16) s akikről azt írja az evangélium kísérő iratában: „Ti azonban fel vagytok kenve a Szentlélek által és mindent tudtok. Nem is úgy írtam nektek, mintha nem tudnátok az igazságot, hanem mint olyanoknak, akik azt tudják“ (1 Ján. 2, 20—21).

Az anyag rendszerezése

Az evangéliumi anyagnak tartalmi és formai megrögzítése után megtörtént annak bizonyos rendszerbe foglalása is. De ebben a rendszerben egyáltalán nem volt fontos, hogy az események és beszédek időbeni sorrendben legyenek, hiszen az apostolokat nem történelmi érdeklődés, hanem a keresztény tanítás szempontjai vezették. És ebből a szempontból teljesen mellékes volt, hogy az Úr Jézus életének, nyilvános működésének egyes eseményei, beszédei milyen sorrendben következtek egymás után; egy volt a fontos: a teljes krisztusi tanítást adni, az igazságot hirdetni, elmondani azt, amit az apostolok láttak és hallottak, aminek tanúságára az Úr Jézus elküldötte őket.

Nemcsak a kronológiában, hanem egyebütt is tapasztalhatjuk a történész érdeklődésének hiányát. Az egyszerű olvasónak is feltűnik az evangéliumokban sok bizonytalan időmeghatározás, az az általános bevezetés, mely az Úr Jézus életének egyes eseményei előtt olvasható: „abban az időben“, „akkor“, „mikor sétált a tenger mellett“, „látván a tömeget“, „akkor bejárta egész Galileát... és jött hozzá egy poklos...“, „és megint kiment a

tenger mellé”, „és történt ismét, hogy midőn az Úr a vetések közt járt szombaton”, „ama napokban”, „történt egyszer, midőn magában imádkozott”, „és ime fölkelt egy törvénytudó“ stb.

Feltűnő az is, hogy az Úr Jézus beszédeit is sokszor eltérő formában közlik az egyes evangélisták, azaz másként mondták el más és más helyen, más és más alkalmakkor. Nem ritkán még ott is eltéréseket találunk, ahol pedig a legnagyobb fokú egyezőséget várnók. Így például nem egyforma az Úr imádságának, a Miatyáknak a szövege (Mt. 6, 9—13 és Lk. 11, 2—4); az Úr Hegyi beszéde (Mt. 5—7, ff. és Lk. 6, 20—49); az Oltáriszentség megalapításának szavai (Mt. 26, 26—28; Mk. 14, 22—24 és Lk. 22, 19—20; 1 Kor. 11, 24—25); a keresztfelirata (Mt. 27, 37; Mk. 15, 26; Lk. 23, 38; Ján. 19, 19), stb. Ez a tény azonban csak első pillanatra okoz nehézséget. Egyik apostol, s egyik evangélista sem jegyezte le Jézus beszédeit szóról szóra. Az Úr három évig működött nyilvánosan, s ezalatt állandóan tanította a népet és tanítványait (v. ö. Mt. 14, 13—21), sőt előfordult az is, hogy három nap szünet nélkül követi őt a tömeg, s hallgatja tanítását (Mt. 15, 32—39; Mk. 8, 1—9). Nikodémus egy egész éjjelt beszélget át az Údvözítővel, s ebből Szent Jánosnál mindössze 3—4 pernyi olvasható (3, 2—18); a sátoros ünnep alkalmával több beszédet intéz a templomban összegyűlt néphez, s ezekből Szent Jánosnál csak két rövid mondat van meg (7, 37 k.). Az evangéliumokban leírt összes beszédek nem tesznek ki többet négy egy óras beszédnél, s világos, hogy a három eszlendő alatt Jézus ennél jóval többet beszélt. Ebből rögtön következik, hogy egyrészt az apostolok amint az Úr Jézus életéből is csak a leglényesebb eseményeket mondták el, úgy tanításának is csak a legfontosabb részeit tarták a hívők elé, s csupán jóval később mélyedtek el az elvontabb és nehezebb igazságok ismertetésébe; másrészt amikor ezeket az alapvető — és később a tökéleteseknek szóló — krisztusi tanításokat elmondták, akkor nem a formára voltak figyelemmel, hanem a lényegre, a gondolatra, a tartalomra. Szóról szóra legtöbbször el sem mondhatták, mert a pogányoknak görögül prédikáltak, az Úr Jézus pedig arám nyelven beszélt és ugyanannak a szövegnek többféle fordítása lehetséges. Ha egy-egy hit vagy erkölcsbeli igazságról prédikáltak, természetesen összekapcsolták azokat a különböző helyen és különböző alkalmakkor elmondott krisztusi beszédeket, melyek az illető igazságra vonatkoztak. S mivel nem mondtak és nem mondhattak el mindent, azért igen sokszor csak kivonatossan, tartalmilag közölték az Úr beszédeit; megvolt tehát bennük tartalmi és gondolati hűség, de nem formai egyezés.

És mivel már a prédikációban, az állandóan élőszóval hirdetett hagyományban is így volt, így találjuk ezt az írott evangéliumokban is. Nagyon sok példát hozhatnánk fel arra, hogy a szóval hirdetett és más-más közönségnek szánt beszédekben és írott evangéliumokban hogyan lehet megállapítani ugyanannak a gondolatnak és tanításnak az eltérő körülményekre való alkalmazását. Csak egy-két példát erre vonatkozólag: az Úr Jézus beszél a megromlott sőről, mely semmire sem való. Szent Máté, aki zsidókeresztényeknek ír Palesztinában, azt mondja: akkor

kidobják az útra, s eltapossák (5, 13). De Szent Lukács, aki görögországi pogánykeresztény híveknek ír, azt mondja „Sem a földre, sem a trágyadombra nem való“ (14, 34–35). Ezt Máté nem mondhatta, mert Palesztinában ismeretlen volt a trágyadomb. Az utolsó ítélet előjeleit ismertetvén az Úr Jézus Máténál mondja: „Vegytek példát a fügefáról: mikor már gyöngye az ága és levelei kihajtottak, tudjátok, hogy közel van a nyár“ (24, 32). Ez a hasonlat Palesztina viszonyait tartja szem előtt, mert ott csak két időszak van, tél és nyár, esős és száraz. Viszont nem felel meg az európai országok klímájának, s azért Szent Lukács, aki görögöknek közli az Úr Jézus e beszédét, ugyanazt a hasonlatot és gondolatot más formában adja: amikor már gyümölcsöt hoznak, tudjátok, hogy közel van a nyár (21, 29).

Az „euangélium“ tehát eredetileg élőszóval történő hirdetést, mégpedig Jézus Krisztus hirdetését jelenti, csak a II. században kezdik egyes atyák az Úr Jézus életéről szóló műveket evangéliumoknak nevezni. Helyesen írja O. Cullmann, az éles kritikájú protestáns kutató: „Az újszövetségi kánonnak a II. század végén történt körülhatárolása a végén oda vezetett, hogy megfedkeztek arról, hogy a mi evangéliumunknak hosszú előtörténelme van, s azokat egy hosszú fejlődési folyamatnak nem az elejére, hanem a végére kell helyezni, éppen ezért a katolikus egyház a hagyományok fogalmát mindig távol állott az írott betű túlzott és kizárólagos értékelésétől... A reformáció meghamisította az evangéliumok keletkezéséről alkotott fogalmainkat... Ezzel szemben a katolicizmus sosem felejtette el, hogy a hagyomány megelőzte a Szentírást“.

Írott evangélium és hagyomány

A kereszténységnek gyors terjedése és térhódítása Palesztina határain kívül is csakhamar szükségessé tette az élőszóval hirdetett „euangélium“ főbb részeinek írásos rögzítését. A megnövekedett és a római birodalom számos tartományára kiterjedő keresztény egyházközsegekben szükség volt arra, hogy írással alátámasszák, részben pótolják, kiegészítsék vagy előkészítsék a szóbeli íreghirdetést. Ezt a célt szolgálták Szent Pál levelei, de szükség volt olyan írásokra is, melyek egyenesen az Úr Jézus életével foglalkoztak. S amikor Szent Lukács Kr. u. 62 körül hozzáfogott evangéliumának megírásához, előszavában azt írja, előtte már „sokan megpróbálkoztak“ írásban foglalni az apostolok és számtalan tanú előtt végbement eseményeket (1, 1–3). Sajnos, Szent Máté és Márk evangéliumán kívül egyetlen ilyen írás sem maradt reánk Szent Lukácsot megelőző korból. De ezek az írásos feljegyzések, még a négy kánoni evangélium sem követelték maguknak sohasem azt a jogot, hogy kizorítsák, vagy a maga egészében helyettesítsék a szóbeli íreghirdetést és tanítást, mely természeténél fogva jóval gazdagabb tartalmú és szélesebbkörű volt, mint az írott feljegyzések. Éppen ezért írja Szent Pápiasz 110 körül — tehát akkor, amikor már mind a négy evangélium általánosan ismert és elfogadott volt a keresztény világon — hogy ő a legpontosabban megtudakolta és utánajárt annak, amit

az apostolok mondták, „úgy gondoltam ugyanis, hogy ami a könyvekből való, nem olyan hasznos, mint ami az élő és megmaradó szóból származik“.

Ez az élő és szünet nélkül hirdetett nyilvános tanítás bizonyítja számunkra minden kétséget kizárólag a négy evangélium történelmi hitelességét. Mert a kereszténység nem volt misztikus szekta, melyben titkos és csak a beavatottak számára való tanokat hirdettek volna, mint a különböző misztériumvallások. Az apostoloknak, az Úr tanítványainak evangéliumát ezek és tízezrek hallgatták, fölhangzott szavuk Jeruzsálem templomában és zsinagógáiban éppen úgy, mint Thén terein, Korintus utcáin, Filippi síkatoraiban és Róma fórumain. S ez a nagy nyilvánosság előtt folyó, szünet nélküli prédikáció olyan korban történt, amikor az Úr Jézus életének és tanításának számtalan kortársa, szem és fültanúja élt, amikor a rengeteg meggyógyított, halottaiból föltámasztott, megszorított kenyérrel jóllakott ember ott állott a közvélemény színe előtt, mint élő és megeafolhatatlan tanú. Az apostolok minden szavát — és később az evangélisták minden írását — mind zsidó, mind pogány részről számtalan ellenséges fül ellenőrizte, nem mondhattak és taníthattak olyasmit, aminek nem lett volna meg a történelmi megalapozottsága és hitelessége.

Az állandóan élő hagyomány, a mindenütt szerte a világon hirdetett evangélium, az ősi Krisztusi tanításnak nagy nyilvánossága és az egész birodalomban megnyilvánuló egysége és azonos-sága, a szóbeli írott euangelióknak számtalan szem és fültanúja, kizárja a legenda és mítosz képződésnek lehetőségét is.

Ellenőrzött hagyomány

Ez az élő és változatlan, mindenütt egyforma hagyomány azonban nem a népek fantáziájára, költői teremtő erejére volt bízva. Az evangéliumok elbeszélései nem a néphagyományban és a nép száján élő énekek és mesék mintájára alakultak ki. Így sohasem keletkezhetett volna egységes tanítás, egységes Krisztus-életrajz: ahány nép és tartomány, annyi különféle legenda, monda, rege kelt volna szárnyra. Ez az élő és állandóan prédikált hagyomány nem „népi“, hanem hierarhikus: tanítói hivatalon és apostoli tekintélyen nyugvó hagyomány volt.

Már az Ap. Csel. azt írja az első jeruzsálemi keresztény egyházköz-ségről, mely ötven nappal Krisztus Uruk halála után alakult meg, hogy „ők állhatatosan kitarították az apostolok tanításában, a kenyértörés közösségében és az imádságokban“ (2, 42). S abban a pillanatban, amikor valahol elhangzik egy szó, egy állítás, egy tanítás, mely nincs bent az apostolok, az egyedül hiteles, az Úr tekintélyével küzdött tanúk tanításában, máris megszólal a kemény íntelem: „Még ha mi, vagy egy angyal az ég-ből hirdetne is nektek más evangéliumot, mint azt, amit nektek hirdettünk, átkozott legyen. Amint azelőtt mondtam, most megismétlem: Ha valaki más evangéliumot hirdet nektek, mint azt, amit átvettetek, átkozott legyen“ (Gal. 1, 8—9). Az emberek, a hívek egyetlen normája: megtartani azt, amit az apostolok, s az ő tanítványaik hirdettek változatlanul mindenütt az egész világon. Azért írja Szent Pál a korintusiaknak, hogy csak akkor

üdvözülhetnek, ha azt az evangéliumot, melyet az apostol hirdetett, megtartják úgy, ahogy hirdette nekik (1 Kor. 15, 1—2). S ez az apostoli igehirdetés, evangelizálás nem saját maguktól származik, „mert én az Úrtól vettem, amit közöltem is veletek” (1 Kor. 11, 23). A kolosszébelleket is figyelmezteti Szent Pál: „Amiként megkaptátok az Úr Jézus Krisztust, aképpen éljétek is benne, gyökerezzetek meg benne” (2, 6—7). A hívőknek kötelességük változatlanul és hűségesen megőrizni az apostoli hagyományt: „Intünk lüteket az Úr Jézusban, hogy amint tölünk tanultátok, miképpen kell élnetek és az Isten kedvében járnotok, úgy éljétek is” (1 Tessz. 4, 1; v. ö. Róm. 6, 17; 16, 17; 2 Tessz. 2, 13—15, 3, 6 stb.).

Ezt az élő, nagyobbreszt szóbeli s később részben írásos euan-geliont bízzák rá az apostolok az ő tanítványaikra és munkatársaikra, erre kell nekik letenni a hitvallást számos tanú előtt (1 Tim. 6, 12. 20), ezt kell továbbadniok. „Tartsd magad a tőlem kapott egészséges igék mintájához... őrizd meg a reád bízott szép kincset (t. i. az evangéliumot) a Szentlélek által” (2 Tim. 1, 13—14). S amit az apostoloktól számos tanú bizonyágtétele kísérelében hallottak, azt kell az apostol tanítványoknak is rábizniok hűséges, tanításra alkalmas emberekre (2 Tim. 2, 2). Ezek Szent Papiaszról Szent Ignácon keresztül Szent Irenacuszig és az összes őskeresztény atyáékig mind ennek az apostoli, szem- és fültanúk által hirdetett, és sokszorosan ellenőrzött hagyománynak a képviselői és hirdetői. Ennek részben írásos lecsapódásai az evangéliumok, amelyeket ma kezünkben tartunk, s amelyekből történelmileg teljesen hitelesen és megbízhatóan megismerhetjük Jézus Krisztust.